

پروفیسر محمد اسلم

پروفیسر محمد اسلم 28 نومبر 1932ء کو پھلوڑ ضلع جالندھر (بھارت) میں پیدا ہوئے۔ ایم اے (تاریخ) تک تعلیم لاہور میں حاصل کی۔ ڈھم یونیورسٹی انگلینڈ میں علوم اسلامیہ میں عربی و فارسی کے پروفیسر بن گئے۔ پھر یونیورسٹی آف لندن میں فارسی کے پروفیسر بن گئے۔ 1967ء میں پنجاب یونیورسٹی میں شعبہ تاریخ میں پروفیسر بن گئے۔ برصغیر ہندوستان میں تاریخی بارے کی کتابوں کے تحقیقی مقالے لکھے چکے ہیں۔ پرانی تحریروں میں تاریخی کھوج لان دے مابین۔ پنجابی و بھارتی گھٹ لکھیا اے، پر جو لکھیا اے معیاری لکھیا اے، زبان وچ روانی تے رس اے، تھوڑے لفظوں وچ وڈی گل موثر طریقے نال کرن دا گرجان دے سن، آپ نے لاہور وچ وفات پائی۔

رائے احمد خاں کھرل شہید

انگریزاں نے 1849ء میں پنجاب اُتے قبضہ کیا۔ پنجاب اُتے انگریزاں دا قبضہ ہوندا ای مسلماناں اُتے ظلم دے پہاڑ بن گئے۔ بے گناہ لوکاں نوں ذرا جتنی گل پاروں قید تے پھانسی درگیاں سزاواں ملن لگ پئیاں۔ موقع توں فائدہ اٹھا کے انگریز پاروں لوکاں نوں عیسائی بنان لگ پئے۔ انگریزاں مقامی صنعتاں نوں تباہ کر کے سارا مال انگلستان دے کارخانیاں وچ گھلنا شروع کر دتا۔ ایہدے نتیجے وچ انتہوں دے لوک معاشی بد حالی دا شکار ہو کے رہ گئے۔ اوہد میرٹھ چھاؤنی وچ مقامی سپاہیاں نوں گاں تے سورا دی چربی والے کارتوس چلان توں انکاری ہون پاروں قید کر دتا گیا۔ ایہہ قیدی سپاہی انگریز دی تابری کر دیاں ہو یاں جیل دی دیواراں توڑ کے دلی جا پڑے تے بہادر شاہ ظفر نوں اپنا بادشاہ بنا کے جنگ آزادی دا اعلان کر دتا۔ میرٹھ چھاؤنی دے حالات ویکھ کے انگریز حکومت نے پنجاب وچ انبالہ، فیروز پور، لدھیانہ، سیالکوٹ، لاہور، ملتان تے گوگیرہ دیاں چھاؤنیاں وچ مقامی سپاہیاں کوں وی ہتھیار رکھوائے تے کئی بے گناہ سادھوسن توں شک پاروں پھاہے لا دتا گیا۔

اوس سے ہندوستان دا دار الحکومت کلکتہ سی، جدوں کہ دلی، آگرہ تے اودھ آزادی دی جنگ لڑن والیاں دے وڈے مرکز سن۔ ایس لئی کلکتہ دا پورے ملک نال رابطہ ٹٹ گیا۔ پنجاب تے سرحد وچ رہن والے انگریزاں دا کلکتہ تے لندن نال رابطہ صرف کراچی دے ذریعے رہ گیا۔ انگریزاں دی کوشش سی کہ پنجاب تے سندھ وچ امن رہوے۔ تاں جے جرنیلی مرکز رسد تے فوجاں دے آن جان لئی کھلی رہوے۔ ایہہ خدمت پٹیلہ ناہ، فرید کوٹ تے کپورتھلہ دے سکھ راجیاں نے اپنے ذمے لے لئی۔

ایہناں دنوں وچ سامی وال دی بجائے گوگیرہ ضلع دا صدر مقام سی۔ ایس علاقے دے لوک انگریز دیاں پالیسیاں نال پہلی ای نفرت کر دے سن۔ جدوں انگریز حکومت نے گوگیرہ چھاؤنی دے مقامی سپاہیاں کوں ہتھیار واپس لئے تے ایہدے نال اوہناں دے دلاں وچ وی انگریز دے خلاف نفرت پیدا ہو گئی۔ ایہہ گرمیاں دا موسم سی۔ کراچی توں جہاز فوج تے اسلحہ وغیرہ لے کے دریاواں راہیں پنجاب دے وڈے وڈے شہراں تک جان دے سن۔ اوس ویلے کجھ جہاز ملتان دے لاگے موجود سن تے کجھ راوی دے ذریعے چیچہ وطنی ول وی گھلے گئے۔

ایہناں ای دنوں وچ علاقہ گوگیرہ وچ رائے احمد خاں کھرل وی جی داری دے جھنڈے لہرا دے سن۔ اوہ ضلع گوگیرہ دے اک

پنڈ جھامرہ دے وسٹیک سن۔ اوہناں کئی عمر وچ ای تلوار تے نیزہ چلانا سکھ لیا سی۔ ودھیا نسل دے گھوڑے پالنا اوہناں دی شغل سی۔ اوہناں دی اک گھوڑی دانان ”مورنی“ سی جیہڑی اپنی دکھ، ڈیل دَول تے پھرتی پاروں مشہور سی۔ جدوں رائے احمد کھرل اوہنوں نساندے تے وڈے توں وڈا گھوڑا سوار اوہدا مقابلہ نہیں سی کر سکدا۔ رائے احمد خاں اک بہادر محب وطن انسان سن۔ اوہناں داول دیس تے دیس واسیاں دی محبت نال دھڈ کدا سی۔ اوہ انگریز نوں غاصب تے ظالم سمجھدے سن۔ انگریزاں کئی وار اپنے کارندیاں دے ذریعے اوہناں نوں اپنے نال ملان دی کوشش کیتی پر اوہ اپنے ضمیر دا سودا کرن تے راضی نہ ہوئے۔

1857ء وچ انگریزاں دے خلاف جنگ دا نقارہ وجھیاں ای احمد خاں کھرل دے دل وچ انگریز دے خلاف لگیاں

چنگاریاں لاٹاں بن گئیاں۔ ایس عرصے وچ انگریزاں نے بغیر کسے وجہ دے جوئے قبیلے دے بوہت سارے لوکاں نوں گوگیرہ جیل وچ ڈک دتا۔ زنانیاں تے بالائیں تے ظلم کیے، رائے احمد خاں کھرل نوں خبر ملی تے اوہ ڈپٹی کمشنر کول گئے تے قیدیاں دی رہائی دا مطالبہ کیا۔ اوس آکھیا پئی اوہناں مالیہ ادا نہیں کیا ایس لئی اوہناں نوں پھریا گیا اے۔ رائے احمد خاں کھرل ہوراں دو ٹوک لفظاں وچ آکھیا پئی اوہناں دے ذمے کوئی مالیہ نہیں تے نہ ای ہور کوئی سرکاری رقم اے۔ اوہناں نوں چھڈ دیونئیں تے حالات ہور خراب ہو جان گئے۔ ڈپٹی کمشنر نے حالات دا اندازہ لا کے کچھ قیدیاں نوں چھڈ دتا۔ اے وی کچھ قیدی جیل وچ سن۔ رائے احمد کھرل جان تلی اُتے دھر کے جیل دے اندر گئے۔ قیدیاں نوں کھان پین دا سامان دتا تے نالے اوہناں نوں مشورہ دتا پئی اوہ موقع ملدیاں جیل توں باہر آؤن دی کوشش کرن۔ 26 جولائی 1857ء نوں قیدیاں نے جیل دی کندھ توڑ کے باہر نکلن دی کوشش کیتی تے جیل دے محافظاں نے اوہناں اُتے گولی چلا دی۔ قیدی پہلوں ای اجیہی صورت حال دا مقابلہ کرن لئی تیار سن۔ ایس لئی اوہ وی محافظاں اُتے ٹٹ پئے۔ ایس موقع تے اکونجا (51) بندے مرے یاں زخمی ہوئے۔ انگریزاں ایس واقعے دا ذمہ دار رائے احمد خاں کھرل نوں قرار دتا تے اوہناں نوں گرفتار کرن دے بہانے لوکاں اُتے ظلم توڑنے شروع کر دتے۔ رائے احمد خاں کھرل کولوں لوکاں دی ایہہ حالت نہ دیکھی گئی۔ اوہ آپ ای ڈپٹی کمشنر دے سامنے پیش ہو گئے تے ایس طراں اوہناں نوں جیل بھیج دتا گیا۔ لوکی اپنے محبوب لیڈروں چھڈان لئی کفن سرتے بنھ کے سڑکاں اُتے آ گئے۔ لوکاں دا جوش دیکھ کے ڈپٹی کمشنر نے رائے احمد خاں کھرل نوں رہا کر دتا۔

16 ستمبر 1857ء نوں رائے احمد خاں کھرل ہوراں گوگیرہ تے جھنگ دے ضلعیاں وچ کھرل، دٹو، کاٹھیے، ترہانے، ہرل،

گبھیلے، فٹیانے، جنجوعے، نول، لک تے جوئے قبیلیاں دے سرداراں نوں کمالیہ وچ اکٹھا کیا تے انگریزاں دی غلامی توں آزاد ہون لئی مل جل کے کوشش کرن دا مجھا دتا۔ سارے سرداراں رائے احمد خاں کھرل نوں اپنا سردار من کے انگریزاں دے خلاف جہاد دا اعلان کر دتا۔ انگریزاں دا اک مخبر سر فرزاں خاں کھرل راتوں رات گوگیرہ اپڑیا تے اوس نے سارا بحیثیت انگریز کپتان الفنسٹن نوں جادیا۔ نتیجہ ایہہ ہویا پئی اک انگریز افسر برکلے رائے احمد خاں کھرل ہوراں نوں گرفتار کرن لئی جھامرے اپڑیا۔ پر اوہ راویوں پار لنگھ گئے۔ برکلے نے جھامرے دے کئی بندے قید کر لئے۔ پنڈ نوں اگ لوادتی۔ ایہدے جواب وچ آزادی دے مجاہداں نے رائے احمد خاں کھرل دی قیادت وچ موضع اکبر اُتے قبضہ کر کے گوگیرہ اُتے حملہ کرن دا منصوبہ بنایا۔ پر مخبری ہون پاروں ایہہ منصوبہ توڑ نہ چڑھ سکيا۔ مجاہداں فتح پور جامور پے لائے تے 20 ستمبر 1857ء نوں اوٹھے انگریزاں دے چھکے چھڑا دتے۔ اگلے دن اُکسی (21) ستمبر نوں پنڈ مشکوری دے لاگے سر توڑ مقابلہ ہویا۔ رائے احمد خاں کھرل سرتے کفن بنھ کے میدان وچ آئے۔ مجاہداں کول تلواراں، برچھیاں، توڑے دار بندوقاں تے لاٹھیاں

سن۔ پر انگریزاں کول نویں توں نواں اسلحہ سی۔ ایس دے باوجود اوہ گھبرائے ہوئے سن۔ جنگ جاری سی تے عصر دی نماز دا ویلا ہو گیا۔ رائے احمد خاں کھرل نماز پڑھن لگے تے انگریزاں اوہناں اُتے گولیاں داہینہ برسا دتا۔ اک گولی سدھی سینے وچ لگی تے اوہ شہید ہو گئے۔ انگریزاں اوہناں داسر کٹ کے گوگیرہ جیل دی کندھ اُتے لٹکا دتا۔ دھڑا اوہناں دے ساتھی جھامرے لے گئے۔ راتوں رات اوہناں دا اک وفادار ساتھی اپنی جان تلی تے رکھ کے جیل دی کندھ تے چڑھیا تے اوہناں داسر لاہ کے جھامرے لے گیا جتھے اوہنوں دھڑ دے نال جوڑ کے بڑے احترام نال دفن کیتا گیا۔

رائے احمد خاں کھرل دے بعد میر بہاول قتیانہ نے قیادت سنبھالی۔ اوہناں برکے تے اوہناں دے کئی ساتھی قتل کر کے اپنے بہادر سردار دی تحریک نوں اُگے ودھایا۔

”پنجاب غدر رپورٹ“ وچ انگریزاں نے ایس گل دا اعتراف کیتا اے پئی جے رائے احمد خاں کھرل کامیاب ہو جاندا تے گوگیرہ توں ملتان توڑی پورا علاقہ انگریزاں دے ہتھوں نکل جاندا تے کراچی نال اوہناں دا رابطہ ختم ہو جانا سی، تے جے انج ہو جاندا تے فیراوہ پورے پنجاب وچوں نکل جاندا۔

برکے دی موت تے رائے احمد خاں کھرل دی بہادری دے ڈھولے آج وی گوگیرہ دے علاقے وچ گائے جاندے نیں۔ رائے احمد خاں کھرل آپ تے شہید ہو گئے پر اپنے چچھے آن والیاں نسلاں لئی بہادری تے دیس پیار دی روشن مثال چھڈ گئے۔ سچی گل تے ایہہ وے آج ایس ایہو جیسے محب وطن بہادراں دیاں قربانیاں دے صدقے آزادی دی زندگی گزار رہے آں۔